

ชนชั้นทางสังคมตามแนวพุทธจิตวิทยา SOCIAL CLASS ACCORDING TO BUDDHIST PSYCHOLOGY

วิเชียร นามการ¹, วาณิช พาลาด²
Vichian Namgan¹, Wanit Phalard²

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้ได้ศึกษาชนชั้นทางสังคมตามแนวพุทธจิตวิทยา โดยนำหลักพุทธธรรมที่พระพุทธองค์ได้ทรง จำแนกเหล่าเวไนยสัตว์บุคคลที่มีอยู่ 4 จำพวก เปรียบได้ดั่งดอกบัวสี่เหล่า หมายถึง ปัญญา วาสนา บารมี และอุปนิสัย ที่สร้างสมมาแต่อดีตของบุคคล ซึ่งบัว 4 เหล่านี้ คือบัวประเภทที่ 1 ดอกบัวที่พ้นน้ำแล้ว รอแสงพระอาทิตย์จะบานวันนี้ บัวประเภทที่ 2 ดอกบัวที่ปรึมน้ำ จะบานวันพรุ่งนี้ บัวประเภทที่ 3 ดอกบัวที่อยู่ใต้น้ำ ยังอีก 3 วันจึงจะบาน บัวประเภทที่ 4 ดอกบัวที่เพิ่งงอกใหม่จากเหง้าใต้น้ำ จะยังไม่พ้นภัยจากเต่า และปลา ทั้งยังต้องนำหลักการของพระพุทธเจ้าทรงจำแนกบุคคลที่เกี่ยวข้องกับชีวิตในทิศต่าง ๆ ไว้ 6 ทิศ ด้วยกัน ได้แก่ 1) ทิศเบื้องหน้าคือบิดามารดา 2) ทิศ เบื้องขวาคือครูอาจารย์ 3) ทิศเบื้องหลังคือบุตรและภรรยา 4) ทิศเบื้องซ้ายคือมิตร 5) ทิศ เบื้องล่างคือลูกน้อง 6) ทิศเบื้องบนคือนักบวช, ทั้ง 6 ทิศนี้ผู้ที่เกี่ยวข้องกันหรือ ปฏิสัมพันธ์ ด้วยต้องรู้จักหน้าที่ของตนว่ามีอะไรบ้าง เพราะหน้าที่เหล่านี้ ทิศ 6 ของใครก็ประกอบด้วยตัวของ คนนั้น เองเป็นแกนกลาง แล้วแวดล้อมด้วยบุคคล อีก 6 กลุ่ม ซึ่งแต่ละกลุ่มล้วนมีความสัมพันธ์กับตัวของเขา ตามฐานะและหน้าที่ที่แตกต่างกันไป

ผลการศึกษาพบว่าชนชั้นทางสังคมตามแนวพุทธจิตวิทยา ที่ช่วยให้มนุษย์เรา สามารถปรับตัวไปตาม สถานการณ์หรือสังคมที่เปลี่ยนแปลงได้ กล้าเผชิญกับปัญหา และสามารถทำความเข้าใจกับปัญหาที่เกิดขึ้นใน ชีวิต มีความมั่นคงทางอารมณ์สามารถควบคุมตนเองได้ เข้าใจปัญหาและสามารถวิเคราะห์หาสาเหตุที่แท้จริง ของปัญหาและตัดสินใจแก้ปัญหาของตนเองได้นำมาซึ่งความรู้สึกที่ดีต่อตนเอง มีความเชื่อมั่นในตนเอง มีการ แสดงออกที่เหมาะสม

คำสำคัญ ชนชั้นทางสังคม, แนวพุทธจิตวิทยา

¹⁻² นักวิชาการอิสระ / Independent Academic

Corresponding author, E-mail: dr.vichian2503@gmail.com, โทร .083-5176-674

Abstract

This academic article explores social class from the perspective of Buddhist psychology by incorporating the Buddha's teachings, which classify sentient beings into four categories. These categories can be compared to the four types of lotus flowers, representing the wisdom, fortune, merit, and temperament accumulated from past lives. These four types of lotuses are: 1: The lotus that has risen above the water and is awaiting sunlight to bloom today. 2: The lotus that is almost above the water and will bloom tomorrow. 3: The lotus that is still underwater and will bloom in three days. 4: The lotus that has just sprouted from the root underwater and is not yet free from threats posed by turtles and fish.

The article further applies the Buddha's teaching on the six directions, which define the roles and responsibilities of individuals in life. These directions are: Front: Parents / Right: Teachers / Back: Children and spouses / Left: Friends / Bottom: Subordinates / Top: Monks

These six directions represent different relationships in life, and individuals must understand their duties in each of these relationships. Each person's role is central to their interactions with the other groups in these six directions, which differ based on their social status and responsibilities.

The study found that social class according to Buddhist psychology helps individuals adapt to changing circumstances and society. It encourages them to face challenges, understand the problems in their lives, and develop emotional stability. This enables individuals to control themselves, recognize problems, analyze their true causes, and make decisions to solve their own issues. This process leads to a sense of self-affirmation, increased self-confidence, and appropriate self-expression.

Keywords: Social class, Buddhist psychology

บทนำ

ชนชั้นทางสังคม หรือเรียกเพียง ชนชั้น เป็นกลุ่มมโนทัศน์ในสาขาวิชาสังคมศาสตร์ และทฤษฎีการเมืองซึ่งมีศูนย์กลางที่แบบจำลองการจัดชั้นภูมิทางสังคม ซึ่งบุคคลถูกจัดอยู่ในกลุ่มหมวดหมู่สังคมลำดับชั้น ชนชั้นสามัญที่สุด คือ ชนชั้นสูง ชนชั้นกลาง และชนชั้นล่าง ชนชั้นเป็นวัตถุประสงค์สำหรับการวิเคราะห์สำหรับนักสังคมวิทยา นักรัฐศาสตร์ นักมานุษยวิทยาและนักประวัติศาสตร์สังคม อย่างไรก็ตาม ไม่มีการเห็นพ้องต้องกันว่า นิยามที่ดีที่สุดของคำว่า "ชนชั้น" คืออะไร และคำนี้มีหลายความหมายบริบท ในสำนวนพูดทั่วไป คำว่า "ชนชั้นทางสังคม" โดยทั่วไปพ้องกับ "ชนชั้นทางสังคม-เศรษฐกิจ" ซึ่งนิยามว่าเป็น "บุคคลที่มีสถานภาพทางสังคม เศรษฐกิจหรือการศึกษาเท่ากัน" เช่น ชนชั้นกรรมกร ชนชั้นวิชาชีพอุบัติใหม่ ในปลายคริสต์ศตวรรษที่ 18 คำว่า "ชนชั้น" เริ่มเป็นวิธีหลักในการจัดระเบียบสังคมเป็นการแบ่งลำดับชั้นแทนการจำแนกประเภทอย่าง

ฐานันดร ยศและลำดับ ซึ่งสัมพันธ์กับการให้ความสำคัญกับคุณลักษณะที่ตกทอดมาตลอดโดยทั่วไป และให้ความสำคัญกับความมั่งคั่งและรายได้เพิ่มขึ้นเป็นตัวชี้วัดฐานะในลำดับขั้นทางสังคม

พุทธจิตวิทยา คือ ธรรมะที่สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสรู้กว่า 2,500 ปีมาแล้วนั้น ล้วนเกี่ยวข้องกับกายและจิตของมนุษย์ ชีวิตประกอบด้วยรูปขันธ์ และนามขันธ์ คือ กาย และใจ (จิต) การศึกษา พุทธจิตวิทยา คือ ศึกษาเกี่ยวกับจิต และความสำคัญของจิตที่มีต่อกายต่อการเป็นสิ่งมีชีวิต สิริวัฒน์ ศรีเครือตอง (2555) กล่าวว่า พุทธจิตวิทยา (Buddhist Psychology) เป็นวิชาการศึกษาวิเคราะห์กระบวนการของจิตที่สัมพันธ์กันกับการดับทุกข์ (ดับปัญหา) อันเป็นสภาพที่แท้จริงของชีวิต ซึ่งทำให้รู้สาเหตุของทุกข์ (ปัญหา) เข้าใจถึงปัญหาที่แท้จริงของปัญหา คือ นิโรธ (การจัดการกับทุกข์ หรือดับปัญหา รู้วิธีปฏิบัติเมื่อเผชิญกับปัญหา โดยไม่ถูกบีบคั้นจากทุกข์ (ปัญหา) คือ มรรคนั้น โดยไม่เกิดความท้อแท้ สิ้นหวังให้สู้และเผชิญกับทุกข์ (ปัญหา) อย่างมั่นคงตามหลักพุทธธรรม

ประเทศกำลังพัฒนาหลายประเทศที่ประสบความสำเร็จนั้น ความก้าวหน้าทางเศรษฐกิจของชาติดำเนินไปควบคู่กันกับการกีดกันประชากรกลุ่มใหญ่ออกจากชีวิตทางเศรษฐกิจ ทั้งนี้เพราะหนทางของอุตสาหกรรมและการพัฒนาเศรษฐกิจของสังคมที่กำลังพัฒนาใด ๆ มักจะหมายถึงการพึ่งพาการนำเข้าเทคนิควิทยาการและเครื่องจักรจากต่างประเทศเป็นอย่างมาก บ่อยครั้งการพัฒนาประเทศจึงกินความหมายไปถึงการลดความสำคัญของการผลิตด้านอื่น ๆ เช่น การละเลยการผลิตพืชอาหารหลักไปโดยปริยาย บรรดาคนจนทั้งที่อยู่ในเมืองและชนบท สังคมเหล่านั้นถูกกีดกันให้ออกนอกระบบมิให้เกี่ยวข้องกับการพัฒนาเศรษฐกิจ โดยเฉพาะ ในลักษณะที่ไม่มีโอกาสได้รับผลพวงอันเกิดจากการพัฒนาของกลุ่มคนเหล่านี้ตกอยู่ในฐานะเสมือนถูกระบบกดหัวให้จมอยู่ในภาวะความยากจนอย่างที่สุดซ้ำยังได้รับผลกระทบที่สืบเนื่องมาจากการขาดบริการด้านสังคมและสวัสดิการ ทั้งนี้เพราะถูกกีดกันให้อยู่นอกระบบสวัสดิการจะที่ปกติสุข จากเหตุผลข้างต้นผู้เขียนจึงสนใจศึกษาชนชั้นทางสังคมตามแนวพุทธจิตวิทยา

แนวคิดเกี่ยวกับชนชั้นทางสังคม

กล่าวถึงชนชั้นทางสังคมหรือชั้นทางสังคมคือการจัดกลุ่มคน เข้าเป็น หมวดหมู่ทางสังคมตามลำดับขั้น (Grant, J. Andrew, 2001) ซึ่งหมวดหมู่ที่พบมากที่สุดคือชนชั้นแรงงานชนชั้นกลางและชนชั้นสูงตัวอย่างเช่น การเป็นสมาชิกของชนชั้นทางสังคมอาจขึ้นอยู่กับการศึกษา ความมั่งคั่ง อาชีพ รายได้ และการเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมย่อยหรือเครือข่ายทางสังคมใดเครือข่ายหนึ่ง

1. แนวคิดเกี่ยวกับชนชั้นทางสังคมด้านจิตวิทยา

นักจิตวิทยาเริ่มตระหนักถึงบทบาทของปัจจัยทางสังคมและวัฒนธรรมที่ส่งผลต่อการคิดและพฤติกรรมของมนุษย์มากขึ้นเรื่อย ๆ แม้ว่า ประสบการณ์บางอย่างของมนุษย์อาจเป็นสากลแต่การวิจัยแสดงให้เห็นว่าสังคมมนุษย์ที่สามารถมีอิทธิพลอย่างลึกซึ้งต่อทุกสิ่งตั้งแต่ การรับรู้ของมนุษย์เกี่ยวกับดนตรี ไปจนถึง วิธีที่ทำให้มนุษย์เกิดความสุขด้านอารมณ์ จิตวิทยาของมนุษย์นั้นถูกเน้นย้ำน้อยลงว่าชนชั้นทางสังคมสะท้อนออกมาอย่างไร แต่อย่างไรก็ตาม ผลการศึกษาที่เพิ่มมากขึ้นพบว่าภูมิหลังทางชนชั้นของมนุษย์ก็มีอิทธิพลต่อความคิดและพฤติกรรมของมนุษย์เช่นเดียวกันกับวัฒนธรรม นอกจากนี้ งานวิจัยยังชี้ให้เห็นด้วยว่าในสังคมที่ให้ความสำคัญกับบรรทัดฐานและวิถีคิดของชนชั้นกลาง ความแตกต่างเหล่านี้อาจทำให้บุคคลที่มีภูมิหลังจากชนชั้นต่ำเสียเปรียบมากขึ้น

สังคมด้านจิตวิทยา เป็นศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับเราทุกคน เราต่างเป็นส่วนหนึ่งของสังคม และความเชื่อมโยงนี้เองทำให้เราแต่ละคนได้รับอิทธิพลจากสังคมไม่ทางใดก็ทางหนึ่ง เมื่อเกิดปัญหาขึ้นในสังคม เช่น ความขัดแย้งระหว่างกลุ่ม การกดขี่ข่มเหง เราย่อมต้องการหาทางแก้ไขปัญหา และเมื่อผู้สร้างปัญหาเหล่านี้คือมนุษย์ เราจึงจำเป็นต้องหาสาเหตุที่แท้จริงว่าเหตุใดมนุษย์เราจึง “คิด” และ “ทำ” เช่นนั้น ปัจจัยกระตุ้นความคิดและพฤติกรรมไม่ได้มาจากปัจจัยภายในตัวบุคคลคนใดคนหนึ่งเพียงอย่างเดียว แต่ยังมีแรงขับเคลื่อนภายนอกด้วย เช่น สถานการณ์และคนรอบข้าง การศึกษาจิตวิทยาสังคมจะช่วยให้คำตอบและนำมาสู่วิธีแก้ปัญหาในสังคมได้ ในขณะที่เราอ่านข้อความหนึ่งๆ สมองของเราแปลความ เข้ารหัส และจับคู่กับความทรงจำเพื่อหาความหมายของคำ ระยะเวลาที่เราเข้าถึงความหมายของแต่ละคำ คำเหล่านี้ก็ถูกประกอบเข้าเป็นโครงสร้างประโยค ถูกตีความ และเก็บไว้ในความทรงจำเพื่อใช้ตีความข้อมูลอื่น ๆ ต่อไป นี่คือตอนที่กลไก “การรู้คิด” เกิดขึ้น สมองเรารู้ ประมวลผล เก็บจำ และนำข้อมูลกลับมาใช้ (Marbella International University Centre, ออนไลน์, 2023) กระบวนการทางสมองนี้เป็นกลไกการคิดที่ทำงานเช่นเดียวกับ “การรู้คิดทางสังคม” (social cognition) ซึ่งเป็นการทำงานพื้นฐานของจิตสังคม

2. แนวคิดเกี่ยวกับชนชั้นทางสังคมด้านสังคมวิทยา

อาานนท์ อาภาภิรมย์ (2518) ได้อธิบายว่านักสังคมวิทยาได้แบ่งประเภทของการแบ่งชนชั้นทางสังคม ออกเป็น 3 ระบบ ได้แก่ (1) ระบบวรรณะ (Caste system) เป็นการแบ่งชั้นทางสังคมโดยถือวรรณะทางวงศ์ตระกูล หรือครอบครัว (2) ระบบฐานันดร (Estate system) เป็นระบบที่เกิดขึ้นในยุโรปและญี่ปุ่นในสมัยกลาง (3) ระบบชน ชั้น (Class system) เป็นระบบชนชั้นทางสังคม หรือเรียกเพียง ชนชั้น เป็นกลุ่มมโนทัศน์ในสาขาวิชาสังคมศาสตร์ และทฤษฎีการเมืองซึ่งมีศูนย์กลางที่แบบจำลอง การจัดชั้นภูมิทางสังคม ซึ่งบุคคลถูกจัดอยู่ในกลุ่มหมวดหมู่สังคมลำดับชั้น ชนชั้นสามัญที่สุด คือ ชนชั้นสูง ชนชั้นกลาง และชนชั้นล่าง

ความหมายของพุทธจิตวิทยา

พุทธจิตวิทยา (Buddhist Psychology) หมายถึง การศึกษาเรื่องจิตตามแนวทางแห่งผู้รู้คือรู้ตามหลักพุทธธรรมได้แก่ รู้ในแก่นแท้ของพุทธศาสนาคืออริยสัจสี่ ซึ่งเน้นการใช้สติปัญญาในการแก้ทุกข์/ปัญหา ตั้งแต่ขั้นต่ำ กลางและขั้นสูงสุด มีนักวิชาการได้ให้ความหมายไว้หลายท่าน ดังนี้

สิริวัฒน์ ศรีเครือดง (2555) กล่าวว่า พุทธจิตวิทยา (Buddhist Psychology) เป็นวิชาการศึกษาวิเคราะห์กระบวนการของจิตที่สัมพันธ์กันกับการดับทุกข์ (ดับปัญหา) อันเป็นสภาพที่แท้จริงของชีวิต ซึ่งทำให้รู้สาเหตุของทุกข์ (ปัญหา) เข้าใจถึงปัญหาที่แท้จริงของปัญหาคือนิโรธ (การจัดการกับทุกข์ หรือดับปัญหา รู้วิธีปฏิบัติเมื่อเผชิญกับปัญหา โดยไม่ถูกบีบคั้นจากทุกข์ (ปัญหา) คือ มรรคนั้น โดยไม่เกิดความท้อแท้ สิ้นหวังให้สู้และเผชิญกับทุกข์ (ปัญหา) อย่างมั่นคงตามหลักพุทธธรรม

พระเทพวิสุทธิกวี (พิจิตร ฐิตวณโณ) จิตวิทยาในพระพุทธศาสนา (พุทธจิตวิทยา)กล่าวถึงตัวจิตโดยตรงว่าเป็นตัวการที่มีความสำคัญมากที่สุดที่ทำให้คนเรา และสัตว์โลกทั้งหลายสุขหรือทุกข์ เสื่อมหรือเจริญ และกล่าวไว้ทุกแง่ทุกมุมอย่างละเอียดถี่ถ้วนมาก และจิตวิทยาตะวันตกนั้น ยังไม่ยุติคือยังคงค้นคว้าและพบทฤษฎีใหม่ ๆ เพิ่มเติมกันอยู่อย่างไม่มีที่สิ้นสุดแต่จิตวิทยาทางพระพุทธศาสนานั้นเป็นการค้นพบที่สิ้นสุดยุติลงแล้ว จากการตรัสรู้ของพระพุทธองค์ ไม่มีทฤษฎีใหม่อันใดที่ใครจะค้นพบขึ้นมาใหม่ นอกเหนือไปจากที่กล่าวไว้ในพระ

อภิธรรมนี้แล้ว ถ้าใครจะค้นพบทฤษฎีใหม่ให้นอกเหนือขึ้นไปกว่านี้ก็แสดงว่านั่น ไม่ใช่จิตวิทยาในพระพุทธศาสนา พุทธจิตวิทยา คือความเข้าใจเบื้องต้นในหลักความเป็นจริงที่เป็นกลางตามธรรมชาติได้แก่ ชีวิตและความเป็นไปของชีวิต ระบบพัฒนามนุษย์ได้ด้วยไตรสิกขา สารสำคัญของพุทธจริยาในเรื่องจิตและกรรมศึกษาหลักปฏิบัติธรรมเพื่อการดำรงชีวิตที่เป็นสุขและสงบเย็น ฝึกพัฒนาตนเองตามแนวพุทธธรรม เน้นการเรียนรู้ปริยัติและปฏิบัติควบคู่กัน เพื่อให้บรรลุผลแห่งการปฏิบัติสู่ปฏิเวธ (พระเทพวิสุทธิกวี (พิจิตร ฐิตวณโณ), 2543)

สรุปได้ว่า พุทธจิตวิทยา (Buddhist Psychology) เป็นวิชาการศึกษาวิเคราะห์กระบวนการของจิตที่สัมพันธ์กันกับการดับทุกข์ (ดับปัญหา) อันเป็นสภาพที่แท้จริงของชีวิต ซึ่งทำให้รู้สาเหตุของทุกข์ (ปัญหา) เข้าใจถึงปัญหาที่แท้จริงของปัญหาคืออนิโรธ (การจัดการกับทุกข์ หรือดับปัญหา รู้วิธีปฏิบัติเมื่อเผชิญกับปัญหา โดยไม่ถูกบีบคั้นจากทุกข์ (ปัญหา) คือ มรรคนั้น โดยไม่เกิดความท้อแท้ สิ้นหวังให้สู้และเผชิญกับทุกข์ (ปัญหา) อย่างมั่นคงตามหลักพุทธธรรม

ความสำคัญของแนวคิดด้านพุทธจิตวิทยา

พุทธจิตวิทยามีความสำคัญ ทำให้ผู้ศึกษาวิเคราะห์จิตที่สัมพันธ์กันกับทุกข์ (ปัญหา) อันเป็นสภาพที่แท้จริงของชีวิต เข้าใจสาเหตุของทุกข์ (ปัญหา) เข้าใจถึงเป้าหมายที่แท้จริงของชีวิตคืออนิโรธ (ความดับทุกข์ ดับเพื่อนำไปสู่การพัฒนาศักยภาพของมนุษย์ในการเผชิญกับปัญหา อันเป็นสภาพที่แท้จริงของชีวิต ซึ่งทำให้รู้สาเหตุของปัญหา เข้าใจถึงปัญหาที่แท้จริงของปัญหาและเข้าใจการจัดการปัญหาให้สิ้นไป ทำให้การใช้ชีวิตอย่างมีความสุข

พุทธจิตวิทยา กล่าวถึงเรื่องขนชั้นทางสังคัมไว้ดังนี้

คำสอนเรื่องบุคคล 4 ประเภท

พระพุทธองค์ได้ทรง จำแนกเหล่าเวไนยสัตว์บุคคลที่จะรับพระสัทธรรมได้และไม่ได้มีอยู่ 4 จำพวก เปรียบได้ดังดอกบัวสี่เหล่า อันหมายถึง ปัญญา วาสนา บารมี และอุปนิสัย ที่สร้างสมมาแต่อดีตของบุคคล ซึ่งบัว 4 เหล่า นั้น คือ พระพุทธองค์ทรงพิจารณาบัว 4 เหล่า

พระพุทธองค์ได้ทรง ทรงจำแนกด้วยพระญาณว่าเหล่าเวไนยสัตว์บุคคลที่จะรับพระสัทธรรมได้และไม่ได้มีอยู่ 4 จำพวก เปรียบได้ดังดอกบัวสี่เหล่า อันหมายถึง ปัญญา วาสนา บารมี และอุปนิสัย ที่สร้างสมมาแต่อดีตของบุคคล ซึ่งบัว 4 เหล่า นั้น คือ

บัวประเภทที่ 1 ดอกบัวที่พ้นน้ำแล้ว รอแสงพระอาทิตย์จะบานวันนี้

บัวประเภทที่ 2 ดอกบัวที่ปริ่มน้ำ จะบานวันพรุ่งนี้

บัวประเภทที่ 3 ดอกบัวที่อยู่ใต้น้ำ ยังอีก 3 วันจึงจะบาน

บัวประเภทที่ 4 ดอกบัวที่เพิ่งงอกใหม่จากเหง้าในน้ำ จะยังไม่พ้นภัยจากเต่าและปลา

ซึ่งบัวแต่ละประเภทนั้นเปรียบได้ดังนี้

1. อุคฆฏิตัญญู คือ พวกที่มีสติปัญญาฉลาดเฉลียว เป็นสัมมาทิฐิ เมื่อได้ฟังธรรมก็สามารถรู้และเข้าใจในเวลาอันรวดเร็วเปรียบเสมือนดอกบัวที่อยู่พ้นน้ำเมื่อต้องแสงอาทิตย์ก็เบ่งบานทันที

2. วิปจิตัญญ คือ พวกที่มีสติปัญญาปานกลาง เป็นสัมมาทิฐิ เมื่อได้ฟังธรรมแล้วพิจารณาตามและได้รับการอบรมฝึกฝนเพิ่มเติมจะสามารถรู้และเข้าใจได้ในเวลาอันไม่ช้า เปรียบเสมือนดอกบัวที่อยู่ปริ่มน้ำซึ่งจะบานในวันถัดไป

3. เนยยะ คือ พวกที่มีสติปัญญาน้อย แต่เป็นสัมมาทิฐิ เมื่อได้ฟังธรรมแล้วพิจารณาตามและได้รับการอบรมฝึกฝนเพิ่มอยู่เสมอ มีความขยันหมั่นเพียรไม่ย่อท้อ มีสติมั่นประกอบด้วยศรัทธาปสาทะ ในที่สุดก็สามารถรู้และเข้าใจได้ในวันหนึ่งข้างหน้า เปรียบเสมือนดอกบัวที่อยู่ใต้น้ำ ซึ่งจะค่อย ๆ โผล่ขึ้นเบ่งบานได้ในวันหนึ่ง

4. ปทปรมะ คือ พวกที่ไร้สติปัญญา และยังเป็นมิถิฐิ แม้ได้ฟังธรรมก็ไม่อาจเข้าใจความหมายหรือรู้ตามได้ ทั้งยังขาดศรัทธาปสาทะ ไร้ซึ่งความเพียร เปรียบเสมือนดอกบัวที่จมอยู่กับโคลนตม ยิ่งแต่จะตกเป็นอาหารของเต่าปลา ไม่มีโอกาสโผล่ขึ้นพ้นน้ำเพื่อเบ่งบาน บุคคลที่เปรียบได้กับดอกบัวดอกที่ 1,2,3 นั้นสามารถให้อนุศาสน์แล้วสามารถบรรลุมรรค ผล นิพพาน ได้เร็วช้าต่างก็ด้วยปัญญา วาสนา บารมี และอุปนิสัย ที่ต่างกัน ซึ่งจำแนกเป็น พุทธเวไนย สากเวไนย ธาตุเวไนย ตามลำดับ ส่วนบุคคลซึ่งเปรียบเป็นบัวประเภทที่ 4 ไม่สามารถบรรลุอะไรได้ในชาตินี้ ด้วยขาดซึ่งปัญญา แต่จะเป็นอุปนิสัย วาสนา บารมีต่อไปในภายภาคหน้า

คำสอนเรื่องทศ 6

พระพุทธเจ้าทรงจำแนกไว้ 6 ทศด้วยกัน ได้แก่ 1) ทศเบื้องหน้าคือบิดามารดา 2) ทศ เบื้องขวาคือครูอาจารย์ 3) ทศเบื้องหลังคือบุตรและภรรยา 4) ทศเบื้องซ้ายคือมิตร 5) ทศ เบื้องล่างคือลูกน้อง 6) ทศเบื้องบนคือนักบวช, ทั้ง 6 ทศนี้ผู้ที่เกี่ยวข้องกันหรือปฏิสัมพันธ์ ด้วยต้องรู้จักหน้าที่ของตนว่ามีอะไรบ้าง เพราะหน้าที่เหล่านี้

ทศ 6 ของใครก็ประกอบด้วยตัวของคนนั่นเองเป็นแกนกลาง แล้วแวดล้อมด้วยบุคคล อีก 6 กลุ่ม ซึ่งแต่ละกลุ่มล้วนมีความสัมพันธ์กับตัวของเขา ตามฐานะและหน้าที่ที่แตกต่างกันไป คือ

1. ปุรัตถิมทิส แปลว่า ทศเบื้องหน้า ได้แก่ บิดา มารดา คุณพ่อคุณแม่เป็นผู้มีอุปการคุณคนแรก ของเรา เพราะที่ท่านก้าวเข้ามารับผิดชอบต่อชีวิตของเราก่อนใคร ๆ ในโลก และทุกสิ่งทุกอย่าง ไม่ว่าจะเป็นชีวิต เลือดเนื้อ รวมทั้งความเป็นคน เราได้มาจากท่านทั้งนั้น พระสัมมาสัมพุทธเจ้า จึงทรงจัดให้ท่านทั้งสองมาอยู่ข้างหน้า เป็นทศเบื้องหน้าของเรา

2. ทักขิมทิส แปลว่า ทศเบื้องขวา ได้แก่ ครูบาอาจารย์ ครูบาอาจารย์เป็นบุคคลสำคัญกับชีวิต ของเราอีกท่านหนึ่ง เพราะท่านสอนเราตั้งแต่ ให้รู้จักการอยู่ร่วมกันเป็นหมู่คณะ ให้รู้จักการ รักษาเนื้อรักษาตัวให้พ้นจากภัยอันตรายต่าง ๆ ตลอดจนสอนให้รู้จักการทำมาหากิน ท่านจึงเป็นทักษิโณยบุคคล คือบุคคลที่พวกเรา ต้องเคารพกราบไหว้บูชา

3. ปัจฉิมทิส แปลว่า ทศเบื้องหลัง ได้แก่ ภรรยาหรือสามี ถ้าตรงกลางเป็นผู้ชายทศเบื้องหลังก็เป็นภรรยา ถ้าตรงกลางเป็นผู้หญิงทศเบื้องหลังก็เป็นสามี แต่ถ้าตรงกลางเป็นเด็ก หรือเป็นผู้ที่ยังไม่ได้แต่งงาน ทศเบื้องหลังก็ไม่มี ไม่มีก็ไม่ต้องมี อยู่คนเดียวอย่างนี้แหละดีแล้ว

พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงนำภรรยาหรือสามีมาไว้ข้างหลัง เพราะไม่ว่าจะเป็นสามีหรือภรรยา ซึ่งบางทีก็ก่อบุตรขึ้นมาอีก ล้วนถือว่าเป็นกำลังเสริม เป็นผู้ติดตาม คอยสนับสนุนช่วยเหลืออยู่ข้างหลังทั้งสิ้น เนื่องจากเรื่องบางเรื่องไม่สามารถทำแทนกันได้

4. อุตตรทิส แปลว่า ทิศเบื้องซ้าย ได้แก่ มิตรสหาย มิตรสหายที่คบค้าสมาคมกันมาตั้งแต่เด็กจนโตนี้เอง ที่เป็นผู้คอยช่วยเหลือให้เราข้ามพ้นอุปสรรคและภัยอันตรายต่าง ๆ ในเวลาเดียวกันก็ยังเป็นกำลังสนับสนุน ให้เราสามารถบรรลุความสำเร็จอีกด้วย

ทิศเบื้องซ้ายนี้เอาจริง ๆ เข้ากัลป์กลายเป็นทิศที่ใหญ่ที่สุด เพราะตลอดชีวิตของคนเราต้องเกี่ยวข้องกับคบหากับผู้คนมากมาย เพราะฉะนั้น ใครมีทิศเบื้องซ้ายน้อยก็จะเข้าตำรา "นกไม่มีขน คนไม่มีเพื่อน" บินก็ไม่ขึ้น โต้ก็ไม่ได้ เตรียมจะเป็นนกปิ้ง เตรียมจะเป็นนกก่าง กำลังเตรียมตัวตายเสียแล้ว ถ้าใครสำรวจตรวจสอบดูแล้วพบว่า ตัวเอง มีเพื่อนน้อยละก็ รีบกลับไปแก้ไขเสีย ไมอย่างนั้นเดียวจะเดือดร้อน

5. เหฏฐิมทิส แปลว่า ทิศเบื้องล่าง ได้แก่ คนรับใช้ ลูกน้อง ใครมีลูกน้องมาก ๆ ก็เบาแรงกาย คือไม่ต้องทำงานหนัก ไม่หนักแรงกายจนเกินไปได้ แต่ว่าอาจจะหนักแรงใจบ้างถ้าฝึกเขาไม่เป็น ซึ่งก็โทษใครไม่ได้ นอกจากโทษตัวเราเอง แล้วก็รู้ไว้ด้วยว่าทิศเบื้องล่างนี้เอง ที่คอยเป็นฐาน เป็นกำลัง เป็นที่มาแห่งทรัพย์สินเงินทอง สำหรับเอามาใช้เป็นกองเสบียง ในการหล่อเลี้ยงชีวิตของเรา และแน่นอน เราจะมีทรัพย์สินมาใช้ในการสร้างบุญสร้างบารมีได้มากน้อยเท่าไร ก็มาจากทิศเบื้องล่าง เพราะฉะนั้นอย่าได้มองข้ามทิศเบื้องล่างกันทีเดียว

6. อุปริมทิส แปลว่า ทิศเบื้องบน ได้แก่ สมณชีพราหมณ์ทั้งหลาย เราชาวพุทธก็มีพระภิกษุสงฆ์เป็นผู้นำทางจิตใจ เพราะท่านเป็นผู้ที่สูงด้วยคุณธรรม อีกทั้งยังเป็นผู้ชี้ทิศ และเป็นแหล่งผลิตศีลธรรมอีกด้วย

วิเคราะห์ เปรียบเทียบเรื่องชนชั้นทางสังคมทั้งตามแนวจิตวิทยา สังคมวิทยาทั่วไป รวมถึงตามแนวพุทธจิตวิทยา เปรียบเทียบดังนี้

สังคมทั้งตามแนวจิตวิทยา	สังคมวิทยาทั่วไป	สังคมแนวพุทธจิตวิทยา
-สังคมวิทยาตามแนวจิตวิทยา เป็นการศึกษาเกี่ยวกับสังคมมนุษย์ พฤติกรรมทางสังคม และปฏิสัมพันธ์ของกลุ่ม โดยศึกษาโครงสร้าง สถาบัน และความสัมพันธ์ตั้งแต่ระดับบุคคลไปจนถึงระดับโลก	-ชนชั้นสูงที่มีอำนาจและร่ำรวยมาก ซึ่งเป็นเจ้าของและควบคุมปัจจัยการผลิต -ชนชั้นกลางซึ่งประกอบด้วยคนงานมืออาชีพ เจ้าของ ธุรกิจขนาดย่อม และ ผู้จัดการ -ระดับล่าง และชนชั้นล่าง ซึ่งต้องพึ่งพางานที่ให้ค่าจ้างต่ำเพื่อการยังชีพและประสบกับความยากจน	-ตรวจสอบการทำงานของจิตใจให้รู้เท่าทันความคิดและความรู้สึกของตนเองตระหนักถึงความไม่แน่นอนของชีวิต และพัฒนาทัศนคติที่ถูกต้องต่อประสบการณ์ทั้งหมดในชีวิต -วิธีการแก้ไขปัญหาแบบอริยสัจสี่มีการมองโลก มองตนถูกต้องตามความเป็นจริง และสามารถจัดการกับภาวะซึมเศร้าได้อย่างเหมาะสม

		-จิตวิทยาแนวพุทธเป็นแนวคิด ที่มีคุณค่าแก่การ ศึกษาสำหรับ มนุษย์ทุกคน ที่ควร จะต้องรู้ความ จริงของสิ่งทั้งปวงอย่างถูกต้อง อัน เป็นรากฐานของการมีชีวิตอยู่ อย่างมีความสุข
--	--	---

(SimplyPsychology, ออนไลน์, 2023)

หลักปฏิบัติต่อทิศทั้ง 6

ทิศเบื้องหน้า คือ บิดามารดา อันบุตรพึงปฏิบัติต่อโดยฐานะ 5 ประการ ดังนี้

1. ท่านเลี้ยงเราแล้ว เราจักเลี้ยงท่าน
2. เราจักทำกิจของท่าน
3. เราจักดำรงวงศ์สกุล
4. เราจักปฏิบัติตนเป็นทายาท
5. เมื่อท่านทำกาลละล่วงลับไปแล้ว เราจักกระทำทักษิณาทูทิศท่าน

คหบดีบุตร ! ทิศเบื้องหน้า คือ บิดามารดา อันบุตรพึงปฏิบัติต่อโดยฐานะ 5 ประการเหล่านี้แล้ว

ย่อมอนุเคราะห์บุตรโดยฐานะ 5 ประการ คือ :

1. ห้ามเสียจากบาป
2. ให้ตั้งอยู่ในความดี
3. ให้ศึกษาศิลปะ
4. ให้มีคู่ครองที่สมควร
5. มอบมรดกให้ตามเวลา

เมื่อเป็นดังนี้ ทิศเบื้องหน้านั้น เป็นอันว่ากุลบุตรนั้นปิดกันแล้วเป็นทิศเกษม ไม่มีภัยเกิดขึ้น

ถ้าเราได้ปฏิบัติได้ดังที่กล่าวมาแล้วก็จะเป็นกุศลจิต ที่ดีต่อบิดามารดา ทำให้มีความเจริญรุ่งเรืองและก้าวหน้าในชีวิต

หน้าที่ที่พึงปฏิบัติต่อทิศเบื้องขวา

คหบดีบุตร ทิศเบื้องขวา คือ อาจารย์อันศิษย์พึงปฏิบัติต่อโดยฐานะ 5 ประการ คือ

1. ด้วยการลุกขึ้นยืนรับ
2. ด้วยการเข้าไปยืนคอยรับใช้
3. ด้วยการเชื่อฟังอย่างยิ่ง
4. ด้วยการปรนนิบัติ
5. ด้วยการศึกษาศิลปวิทยาโดยเคารพ

คหบดีบุตร ทิศเบื้องขวา คือ อาจารย์อันศิษย์ปฏิบัติต่อโดยฐานะ 5 ประการเหล่านี้แล้วย่อมอนุเคราะห์ศิษย์ โดยฐานะ 5 ประการ คือ

1. แนะนำดี
2. ให้ศึกษาดี

3. บอกศิลปวิทยาสิ้นเชิง
4. ทำให้เป็นที่รู้จักในมิตรสหาย
5. ด้วยการศึกษาศิลปวิทยาโดยเคารพ

คหบดีบุตร ทิศเบื้องขวา คือ อาจารย์อันศิษย์ปฏิบัติต่อโดยฐานะ 5 ประการเหล่านี้แล้ว
ย่อมอนุเคราะห์ศิษย์โดยฐานะ 5 ประการ คือ

1. แนะนำดี
2. ให้ศึกษาดี
3. บอกศิลปวิทยาสิ้นเชิง
4. ทำให้เป็นที่รู้จักในมิตรสหาย
5. ทำการคุ้มครองให้ในทิศทั้งปวง

เมื่อเป็นดังนี้ ทิศเบื้องขวานั้น เป็นอันว่ากุลบุตรนั้นปิดกั้นแล้วเป็นทิศเกษม ไม่มีภัยเกิดขึ้นการที่เรา
เป็นศิษย์ ต้องรู้จักบุญคุณของคุณของครูอาจารย์ในฐานะที่ท่านเหล่านั้นได้ประสิทธิ์ประสาทวิชาความรู้ ทำให้
เราได้เรียนรู้ในสิ่งต่าง ๆ รอบตัว ดังนั้นการรู้จักบุญคุณของครูอาจารย์จึงเป็นสิ่งที่ประเสริฐ

หน้าที่ที่พึงปฏิบัติต่อทิศเบื้องหลัง

คหบดีบุตร ทิศเบื้องหลัง คือ ภรรยา อันสามีพึงปฏิบัติต่อโดยฐานะ 5 ประการ คือ

1. ด้วยการยกย่อง
2. ด้วยการไม่ดูหมิ่น
3. ด้วยการไม่ประพาดนอกรใจ
4. ด้วยการมอบความเป็นใหญ่ในหน้าที่ให้
5. ด้วยการให้เครื่องประดับ

คหบดีบุตร ทิศเบื้องหลัง คือ ภรรยา อันสามีปฏิบัติต่อโดยฐานะ 5 ประการเหล่านี้แล้ว
ย่อมอนุเคราะห์สามีโดยฐานะ 5 ประการ คือ

1. จัดแจงการงานดี
2. สงเคราะห์คนข้างเคียงดี
3. ไม่ประพาดนอกรใจ
4. ตามรักษาทรัพย์ที่มีอยู่
5. ขยันขันแข็งในการงานทั้งปวง

เมื่อเป็นดังนี้ ทิศเบื้องหลังนั้น เป็นอันว่ากุลบุตรนั้นปิดกั้นแล้วเป็นทิศเกษม ไม่มีภัยเกิดขึ้น.

การปฏิบัติที่ดีต่อคู่ครองเป็นสิ่งที่ต้องทำเป็นอย่างยิ่ง เพราะคู่ครองที่ดีจะช่วยส่งเสริมให้เกิด
ความก้าวหน้าในหน้าที่การงาน และที่สำคัญคือต้องซื่อสัตย์ต่อกันละกัน

หน้าที่ที่พึงปฏิบัติต่อทิศเบื้องซ้าย

คหบดีบุตร ทิศเบื้องซ้าย คือ มิตรสหาย อันกุลบุตรพึงปฏิบัติต่อโดยฐานะ 5 ประการ คือ

1. ด้วยการให้ปัน
2. ด้วยการพูดจาไพเราะ
3. ด้วยการประพฤติประโยชน์
4. ด้วยการวางตนเสมอกัน

5. ด้วยการไม่กล่าวคำอันเป็นเครื่องให้แตกกัน

คหบดีบุตร ทิศเบื้องซ้าย คือ มิตรสหาย อันกุลบุตรปฏิบัติต่อโดยฐานะ 5 ประการเหล่านี้แล้ว ย่อมอนุเคราะห์กุลบุตรโดยฐานะ 5 ประการ คือ

1. รักษามิตรผู้ประมาทแล้ว
2. รักษาทรัพย์ของมิตรผู้ประมาทแล้ว
3. เป็นที่พึ่งแก่มิตรเมื่อมีภัย
4. ไม่ทอดทิ้งในยามมีอันตราย
5. นับถือสมาชิกในวงศ์ของมิตร

เมื่อเป็นดังนี้ ทิศเบื้องซ้ายนั้น เป็นอันว่ากุลบุตรนั้นปิดกันแล้วเป็นทิศเกษม ไม่มีภัยเกิดขึ้น. การมีเพื่อนที่ดี และการเป็นเพื่อนที่ดีของผู้อื่น จะทำให้ชีวิตอยู่ดีมีความสุข ไม่ต้องกลัวว่าเพื่อนจะทำร้าย หรือหักหลังเรา

หน้าที่ที่พึงปฏิบัติต่อทิศเบื้องต่ำ

คหบดีบุตร ! ทิศเบื้องต่ำ คือ ทาสกรรมกร อันนายพึงปฏิบัติต่อโดยฐานะ 5 ประการ คือ :-

1. ดัวยให้ทำงานตามกำลัง
2. ด้วยการให้อาหารและรางวัล
3. ด้วยการรักษาพยาบาลยามเจ็บไข้
4. ด้วยการแบ่งของมีรสประหลาดให้
5. ด้วยการปล่อยให้อิสระตามสมัย

คหบดีบุตร ทิศเบื้องต่ำ คือ ทาสกรรมกร อันนายปฏิบัติต่อโดยฐานะ 5 ประการเหล่านี้แล้ว ย่อมอนุเคราะห์นายโดยฐานะ 5 ประการ คือ

1. เป็นผู้ลุกขึ้นทำงานก่อนนาย
2. เลิกงานทีหลังนาย
3. ถือเอาแต่ของที่นายให้
4. กระทำการงานให้ดีที่สุด
5. นำเกียรติคุณของนายไปรำลือ

เมื่อเป็นดังนี้ทิศเบื้องต่ำนั้น เป็นอันว่ากุลบุตรนั้นปิดกันแล้วเป็นทิศเกษม ไม่มีภัยเกิดขึ้น. การมีลูกน้องที่ดีจะทำให้การทำงานของเรารุดขึ้น และผู้ที่วางแผนการบริหารลูกน้อง ให้สามารถทำงานแทนเราได้เป็นอย่างดี ถือว่ามีลาภอันประเสริฐ

หน้าที่ที่พึงปฏิบัติต่อทิศเบื้องบน

คหบดีบุตร ทิศเบื้องบน คือ สมณพราหมณ์อันกุลบุตรพึงปฏิบัติต่อโดยฐานะ 5 ประการ คือ :-

1. ด้วยเมตตาทายกรรม
2. ด้วยเมตตาเวจีกรรม
3. ด้วยเมตตาโมกรรม
4. ด้วยการไม่ปิดประตู (คือยินดีต้อนรับ)

5. ด้วยการคอยถวายเป็นสิขาน

คหบดีบุตร ทิศเบื้องบน คือ สมณพราหมณ์อันกุลบุตรปฏิบัติต่อโดยฐานะ 5 ประการเหล่านี้แล้ว
ย่อมอนุเคราะห์กุลบุตรโดยฐานะ 6 ประการ คือ :-

1. ห้ามเสียจากบาป
2. ให้ตั้งอยู่ในความดี
3. อนุเคราะห์ด้วยใจอันงดงาม
4. ให้ฟังในสิ่งที่ไม่เคยฟัง
5. ทำสิ่งที่ได้ฟังแล้วให้แจ่มแจ้งถึงที่สุด
- 6 บอกทางสวรรค์ให้

เมื่อเป็นดังนี้ ทิศเบื้องบนนั้น เป็นอันว่ากุลบุตรนั้นปิดกั้นแล้วเป็นทิศเกษม ไม่มีภัยเกิดขึ้น. การปฏิบัติตนให้อยู่ในศีลธรรมที่ดีอย่างสม่ำเสมอ ทั้ง กาย วาจา ใจ จะทำให้มีความสุข และมีจิตใจที่ดีงาม เป็นผู้ที่รู้จักที่จะฟังแล้วนำไปคิด ก่อนที่จะพูดเสมออย่างไรก็ดี เพราะชีวิตคนเราเกิดมาล้วนต้องประสบพบเจอกับบุคคลทั้ง 6 ทิศนี้อยู่แล้ว จึงไม่ใช่เรื่องใหม่ที่แปลกประหลาดแต่อย่างใด ซ้ำยังเป็นเรื่องที่น่าเป็นห่วงอย่างมากเพื่อให้สามารถดำรงใช้ชีวิต

และประพฤติปฏิบัติตัวตามหน้าที่ต่อ ทิศทั้ง 6 ได้อย่างไม่ขาดตกบกพร่องนั่นเอง

เอกสารอ้างอิง

- พระเทพวิสุทธิกวี (พิจิตร ฐิตวณฺโณ). (2518). การพัฒนาจิต. นครปฐม: โรงพิมพ์ มหามกุฏราชวิทยาลัย. 1.
- สิริวัฒน์ ศรีเครือดง. (2518). พุทธจิตวิทยาเพื่อพัฒนาศักยภาพของมนุษย์. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 299.
- อานนท์ อภาภิรมย์. (2518). สังคมวิทยา. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์แพรววิทยา. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: http://www.baanjomyut.com/library/social_sciences/26.html {15 ตุลาคม 2566}
- Grant, J. Andrew. (2001). "คลาส คำจำกัดความของ" อ้างใน Jones, RJ Barry (ed.). Routledge Encyclopedia of International Political Economy: Entries A-F . Taylor & Francis. p. 161.
- Marbella International University Centre. (2023). Why we love social psychology. [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <https://miuc.org/why-we-love-social-psychology/amp/> {15 ตุลาคม 2566}
- SimplyPsychology. (2023). Sociology. [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <https://www.simplypsychology.org/theories/sociology> {15 ตุลาคม 2566}